

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ 1821

Μελετώντας τα κείμενα του αγώνα για την απελευθέρωση της πατρίδος μας το 1821, διαπιστώνουμε τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η Εκκλησία μας. Όλοι οι ιστορικοί αναγνωρίζουν την συμβολή που όλα τα μέλη της Ορθόδοξης Εκκλησίας είχαν στον δύσκολο και αιματηρό αγώνα της αποτίναξης του οθωμανικού ζυγού. Η συμβολή της Εκκλησίας είναι ποικιλόμορφη. Πρώτα απ' όλα στην προετοιμασία του αγώνα. Προκειμένου οι υπόδουλοι Έλληνες να διεκδικήσουν την ελευθερία τους, έπρεπε να κατέχουν τη γνώση, τα γράμματα, την ιστορία των προγόνων τους. Μόνο τότε θα μπορούσαν να σκεφθούν ότι τους έπρεπε άλλη έκβαση της καθημερινότητας τους. Σε αυτό σημαντικότερη ήταν η συνδρομή της Εκκλησίας.

Μέσα από τα κρυφά σχολεία, οι καλόγεροι δίδασκαν την γλώσσα, την ιστορία, την πίστη στους Έλληνες. Τους βοηθούσαν να καταλάβουν ότι δεν τους άξιζε η σκλαβιά και ότι έπρεπε να διεκδικήσουν το δικαίωμα να μιλούν τη γλώσσα τους, να διατηρούν τα έθιμα τους, να έχουν το δικό τους τόπο. Δεν υπήρχε καλύτερο μέσο διδασκαλίας από τα λειτουργικά κείμενα. Το οχτώχι και τα μηναιία, μαζί με τον απόστολο και το Ευαγγέλιο ήταν τα καθημερινά κείμενα που μιλούσαν στις ψυχές των υποδούλων για την ανάσταση του Χριστού που σήμαινε και την ανάσταση του Γένους. Όσο και αν οι κατακτητές προσπαθούσαν να

καλλιεργήσουν το φόβο, η Εκκλησία στα κρυφά σχολειά της ενέπνεε το θάρρος, την τόλμη, την επιθυμία για ξεσηκωμό. Η προετοιμασία αυτή ήταν απαραίτητη γιατί αποτελούσε την προϋπόθεση της επιτυχίας του αγώνα.

Ένας από τους ιστορικούς, ο Κωνσταντίνος Σακαδάκης αναφέρει: «Οί Έλληνες όμως ἐγνώριζον τὴν ἀξίαν τῶν γραμμάτων, ἔστελλον λοιπὸν κρυφίως τὰ τέκνα των εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς ἢ εἰς μερικοὺς λαϊκοὺς ἐγγραμμάτους, διὰ νὰ μάθουν ὀλίγα γράμματα. Τὰ μικρὰ Ἑλληνόπουλα ἐπήγαιναν συνήθως κατὰ τὰς μακρὰς νύκτας τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ κρυφὰ σχολεῖα των. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸ γνωστὸν δημοτικὸν τραγούδι : Φεγγαράκι μου λαμπρό, φέγγε μου νὰ περπατῶ, νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο... Ἐκεῖ, κάτω ἀπὸ τὸ «φοβισμένο φῶς τοῦ καντηλιοῦ», εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν, ἐμάνθανον ὀλίγην ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ὀλίγην ἀριθμητικὴν καὶ πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια. Πρὸ παντὸς ὅμως οἱ πρόχειροι ἐκεῖνοι διδάσκαλοι ἤθελαν νὰ καλλιεργήσουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μικρῶν ἑλληνοπαίδων τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἦθελον νὰ τονώσουν τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα των :- Μὴ σκιάζεστε στὰ σκότη ! Ἡ ἐλευθερία σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρη...»

Αποτέλεσμα αυτής της προεπαναστατικής παιδείας τους γένους ήταν η καλλιέργεια της συνείδησης ότι ο ξεσηκωμός ήταν ευλογημένος από τον ίδιο το Θεό. Οι αγωνιστές γνώριζαν πολύ καλά ότι πολεμούν για την πατρίδα και την πίστη τους, τα δύο αυτά στοιχεία ήταν ενωμένα στο νου και τις καρδιές τους, για τα δύο αυτά ήταν έτοιμοι να πολεμήσουν. Η βεβαιότητα της θεάρεστης προσπάθειας τους, όπλισε τα χέρια τους και τους έκανε να αψηφούν μπροστά στο θάνατο. Ήταν σαν να πήγαιναν σε πανηγύρι γιατί ήξεραν ότι ο Θεός τους περίμενε να τους ανταμείψει. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Γέρος του Μωριά αναγνώριζε την υπογραφή του Θεού στον ξεσηκωμό των Ελλήνων.

Ο Πουκεβίλ αναφέρει σχετικά: «απομονωμένοι από τους καταπιεστές τους οι Έλληνες δεν αναγνώριζαν κανέναν άλλο κύριο από το Λυτρωτή τους , και στο εξής κανένα άλλο χέρι πάνω στο κεφάλι τους από το θεϊκό. Οι λειτουργοί του προσέφεραν την αναίμακτη θυσία του Αμνού στον Θεό των στρατών και οι κληρικοί που μέχρι τώρα ήσαν οι συνεσταλμένοι παρηγορητές των καταπιεσμένων βρέθηκαν, χωρίς να το καταλάβουν, επικεφαλής του κινήματος για την απελευθέρωση της Ελλάδας. Ο σταυρός εμφυτεύτηκε στην είσοδό, όλων των περασμάτων, στις ψηλές βουνοκορφές...»

Προς αυτήν την κατεύθυνση λειτουργεί η ένταξη πολλών Αρχιερέων και Ιερέων στη Φιλική Εταιρεία. Γνώριζαν ότι με αυτόν τον τρόπο θα οργανώσουν καλύτερα την Επανάσταση, ότι θα διαδώσουν ευκολότερα τα ιδεώδη του αγώνα και βέβαια θα εξασφαλίσουν την ενότητα των

συμμετεχόντων. Ο Αρχιεπίσκοπος της Εύβοιας, για παράδειγμα, ο Νεόφυτος Αδάμ, έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας στα Ζάρκα, το 1820, σε ηλικία τριάντα οκτώ ετών. Όπως και ο άλλος Αρχιεπίσκοπος Ευρίπου, ο Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης, μνήθηκε στην Φιλική Εταιρεία, κατά την προεπαναστατική περίοδο, μώνοντας με τη σειρά του τον Αρχιδημογέροντα Ευβοίας, τον Δημήτριο Αποστολίδη και πολλούς οπλαρχηγούς, ανάμεσα στους οποίους και το Νικόλαο Τομαρά. Βλέποντας οι απλοί Έλληνες τους Ιεράρχες και τους Δημογέροντες να είναι μνημένοι στην Φιλική Εταιρεία, ένιωθαν ασφάλεια και ετοιμάζονταν για τη μεγάλη εξέγερση.

Η ετοιμασία αυτή είχε και την υλική της πλευρά. Δεν ήταν δυνατό οι Έλληνες να ξεσηκωθούν χωρίς όπλα. Όπου ξεσηκώθηκαν μόνο με τα σύνεργα της αγροτικής ζωής, ηττήθηκαν από τους κατακτητές. Γι' αυτό και η Εκκλησία δεν δίστασε να δώσει την υλική περιουσία που διέθετε για να υλοποιηθεί ο αγώνας. Τα καντήλια, τα τιμαλφή, τα λειτουργικά της σκεύη τα εκποίησε για να αγοραστούν όπλα, για να εξασφαλισθεί η τροφή των αγωνιστών για να μπορέσει να ελευθερωθεί ο τόπος.

Χαρακτηριστικό είναι το χειρόγραφο δανειστήριο του Αγγελή Γωβιού, ο οποίος ερχόμενος από το Πήλιο πέρασε από τη Μονή του Οσίου Δαυίδ και δανείσθηκε 1000 γρόσια για τις ανάγκες του αγώνα. Στο δανειστήριο αυτό ο Ευβοέας στρατηγός ευχαριστεί τους Πατέρες της Μονής αλλά και τους κατοίκους για τη συμβολή τους στον αγώνα για την ελευθερία. Όμως, το 1824 οι Τούρκοι καταστρέφουν με φωτιά και το νέο ναό για να εκδικηθούν τη συμμετοχή των μοναχών στον ξεσηκωμό του 1821.

Στα αρχεία του αγώνα διαβάζουμε: «Επροβλήθη δια να κατασκευασθώσι μερικοί μπάρκα κανονιέραι εις προφύλαξιν του Κορινθιακού κόλπου, εφ' ο να συνεισφέρωσιν όλοι, όσοι έχουσι σταφίδας εις αυτό το μέρος, ανά εν τάλληρον εις την χιλιάδα" τα δε Μοναστήρια Μέγα Σπήλαιον, Ταξιάρχης και λοιπά να δώσωσι το τάλληρον εις την χιλιάδα και να πληρώσωσιν ομοίως ένα δέκατον εις την παρούσαν συνεισφοράν από όλον το εισόδημα των σταφίδων, αν δεν έπωλήθη το δέκατον, καθώς υπεχρεώθησαν οι Αρχιερείς του Αιγαίου Πελάγους και τα Μοναστήρια και συνεισέφερον δια πυρπολικά».

Η συναίσθηση της ιερότητας του αγώνα που καλλιιεργήθηκε από τους Αρχιερείς και τους Ιερείς ήταν μία καθημερινή πρακτική στην οποία συμμετείχαν όλοι. Οι Αρχιερείς και οι Ιερείς ήταν εκείνοι που ευλογούσαν τα όπλα και τα λάβαρα της Επανάστασης. Ήταν εκείνοι που έπαιρναν τα όπλα και αποτελούσαν τους μπροστάρηδες στις πολεμικές επιχειρήσεις.

Στην Ιερά Μονή του Ευαγγελισμού της Σκιάθου, το 1807 ορκίζεται ο Κολοκοτρώνης με το Νικοτσάρα, το Βλαχάβα, το Σταθά και

άλλους οπλαρχηγούς από τον Ηγούμενο στην Ελληνική Σημαία. Και μάλιστα στην πρώτη Ελληνική Γαλανόλευκη Σημαία.

Το πλέον γνωστό παράδειγμα μοναστηριού που απετέλεσε τον τόπο έμπνευσης και αρχής του αγώνα ήταν της Αγίας Λαύρας. Σημειώνει ο αγωνιστής Βασίλης Πετιμεζάς: «Φθάσαντες εις την Αγίαν Λαύραν οι ως ανωτέρω προύχοντες και ημείς οι τεσσαράκοντα οπλίται την 20 Μαρτίου, εμείναμεν εκεί, ότε την 25ην Μαρτίου του Ευαγγελισμού το πρωϊ ψάλλοντες εις τον Θεόν δοξολογίαν και ορκισθέντες επί του ιερού Ευαγγελίου ή να ελευθερωθώμεν από τους Τούρκους ή να αποθάνωμεν, και υψώσαντες την σημαίαν της Επαναστάσεως ηρχίσαμεν να πυροβολώμεν και να τραγουδώμε τ' άσματα του Ρήγα Φεραίου.»

Οι ιερές μονές ήταν οι τόποι συνεδριάσεως των επαναστατημένων Ελλήνων. Σε αυτές συνέτασαν τα σχέδια δράσης, εκεί συγκεντρώνονταν, με τους ηγουμένους συνεργάζονταν για να αποφασισθούν οι επόμενες κινήσεις, εκεί κατέφευγαν για να καλύψουν τα ίχνη τους από τους εχθρούς.

Ο στρατηγός Μακρυγιάννης σημειώνει στ' απομνημονεύματά του: « Τ' άγια τα μοναστήρια, οπού τρώγαν ψωμί οι δυστυχισμένοι... από τους κόπους των Πατέρων, των καλογήρων,... ήταν υπηρέτες των Μοναστηριών της Ορθοδοξίας. Δεν ήταν τεμπέληδες. Δούλευαν και προσκυνούσαν(λάτρευαν). Και εις τον αγώνα της πατρίδος σ' αυτά τα μοναστήρια γινόταν τα μυστικοσυμβούλια, συναζόταν τα ολίγα αναγκαία του πολέμου, και εις τον πόλεμον θυσιάζαν και σκοτωνόταν αυτείοι, οι περέτες των μοναστηριών και των εκκλησιών. Τριάντα είναι μόνον με μένα σκοτωμένοι έξω εις τους πολέμους και εις το Κάστρο, το Νικόκαστρο και εις την Αθήνα».

Παράδειγμα αποτελεί η προσφορά της Ιεράς Μονής στον αγώνα της παλιγγενεσίας το 1821. Υπήρξε κέντρο τροφοδοσίας, πόλος έλξης και καταφυγής των κλεφταρματολών της Θεσσαλίας, καθώς και άλλων περιοχών. Στο Μοναστήρι κατέφευγαν οι κλέφτες και οι αρματολοί, οι καπεταναίοι, με τα παλικάρια τους. Βοήθησε ηθικά και υλικά τα προεπαναστατικά κινήματα και την επανάσταση. Κατά τη διάρκεια του αγώνα κατέφυγαν εκεί τα γυναικόπαιδα που ακολουθούσαν τον Καρατάσο, όταν κινδύνευαν από πολεμικές επιχειρήσεις που γίνονταν στη Σκιάθο.

Η Εκκλησία ως Σώμα Χριστού δεν μπορούσε παρά να συσταυρωθεί με το Ελληνικό Γένος προκειμένου να γευθεί ο Ελληνισμός την ανάστασή του. Πάμπολλοι Αρχιερείς, ιερείς, μοναχοί σφαγιάσθηκαν στον αγώνα. Πάμπολλοι είναι οι νεομάρτυρες που έδωσαν τη ζωή τους και εξαγιάσθηκαν γιατί θέλησαν να διατηρήσουν την πίστη τους. Το νέφος των νεομαρτύρων σκεπάζει, δροσίζει και καθοδηγεί τα βήματα των νεοελλήνων υποδεικνύοντας ότι μόνο με θυσία, αυταπάρνηση και πίστη στο Θεό καταχτιέται η αληθινή ελευθερία.

Από την άλλη πλευρά όλα τα μοναστήρια που ενεπλάκησαν ενεργά στην Επανάσταση, γνώρισαν τη βιαιότητα του κατακτητή. Η Μονή της Μακρυμάλλης, του Αγίου Γεωργίου Αρμά, του Οσίου Δαβίδ και τόσες άλλες κάηκαν από το μένος των Οθωμανών. Όμως και πάλι ξαναχτίστηκαν και πάλι επανδρώθηκαν και πάλι λειτουργούν γιατί του Θεού η δύναμη είναι πάνω και πέρα από ανθρώπινες μικρότητες και εκδικητικές πράξεις.

Το σύντομο αυτό σημείωμα, έθιξε ακροθιγώς τον ρόλο της Εκκλησίας στην Επανάσταση του 1821. Μακάρι να φανούμε αντάξιοι αυτών που πολέμησαν αγαπώντας το Θεό και την πατρίδα περισσότερο και από την ίδια τους την οικογένεια. Θέλει κόπο να ξεβουλευτούμε από την άνεση της καθημερινότητας, θέλει ηρωικό πνεύμα να αποτινάξουμε το ζυγό της ευμάρειας, τη φυλακή του εύκολου κέρδους. Θέλει πίστη στο Θεό να μένουμε πιστοί σε Εκείνον και να μην τρέχουμε πίσω από εφήμερους θεούς που λάμπουν μεν, αλλά είναι ουσιαστικά κίβδηλοι και φανερώνουν τη ματαιότητα των επιλογών μας.

Στο χέρι μας είναι η όποια εξέλιξη της ζωής μας. Εμείς την ορίζουμε, αρκεί να ξέρουμε να την αξιολογούμε σωστά και να την ζούμε σωστά.

π. Ιωάννης Καραμούζης.